

Sammsammulised juhised

lapse õiguste konventsiooni rakendamiseks,
et lõpetada kehalise karistamise kasutamine

Kirjastaja	Council of the Baltic Sea States Secretariat / Läänemeremaade Nõukogu sekretariaat Slussplan 9, PO Box 2010, 103 11 Stockholm, Rootsi
Autorid	Anna Henry ja Triona Lenihan, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children / Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus
Toimetajad	Turid Heiberg, Annabel Egan ja Maria Corbett
Programmi partnerid	Läänemeremaade Nõukogu; Eesti Sotsiaalministeerium; Soome Sotsiaal- ja tervishoiuministeerium; Läti Hoolekandeministeerium; Poola laste õiguste ombudsman; Rootsi Tervishoiu- ja sotsiaalministeerium; Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus
Panustav ekspert	Daja Wenke
Kujundus	Myah Design www.myahdesigns.com
Loovmeeskond	Shawna von Blixen ja Marlene Riedel

ISBN: 978-91-984818-9-1

2018

Selle töö on litsentsitud Läänemeremaade Nõukogu rahvusvahelise litsentsi „Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License“ alusel. Litsentsi koopia vaatamiseks külastage aadressi <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Kas soovite selle trükise tõlkida?

Palume ühendust võtta Läänemeremaade Nõukoguga, et saada lisateavet formaadi, akrediteerimise ja autoriõiguste kohta.

sisukord

programm „vägivallatu lapseõlv“..... 1

01

sissejuhatus ja peamised põhimõtted..... 3

02

ülemaailmne perspektiiv ja saadud õppetunnid... 6

- 2.1 miks keelustada kehaline karistamine? 6
- 2.2 ülemaailmsed edusammud 7
- 2.3 saadud õppetunnid 7

03

seaduse reformimine..... 10

- 3.1 õiguslik alus 10
- 3.2 olemasoleva seadusandluse ülevaatamine 11

04

rakendamise kavandamine..... 14

- 4.1 töhusa rakendamise võtmepõhimõtted 14
- 4.2 terviklikud riiklikud tegevuskavad 14
- 4.3 töhusa rakendamise elemendid 15

05

väljaõpe ja suutlikkuse suurendamine..... 16

- 5.1 juhendamine ja väljaõpe 16
- 5.2 riiklikku ja kohalikku lastekaitsesüsteemi sidumine 17

06

koostöö sidusrühmadega 20

- 6.1 lapsevanemad ja perekond 20
- 6.2 lapsed 21
- 6.3 kodanikuühiskond 21

07

teadlikkuse suurendamine..... 24

- 7.1 käitumuslik muutus ja ühiskondlik muutumine 24
- 7.2 õigustepõhised lähenemised 25
- 7.3 võtmetähendusega rühmad 25
- 7.4 partnerlused 25
- 7.5 kampaaniaeetika 25
- 7.6 peamiste sõnumite edasiandmine 25

08

kokkuvõte..... 26

programm „vägivallatu lapsepõlv“

Maailma muutes: vägivallatust lapsepõlvest saab tegelikkus

Laste kehalise karistamise kõikjal, ka kodus, keelustava riikliku seaduse vastuvõtmine on märgilise tähendusega saavutus. Sellega öeldakse selgelt välja, et kehaline karistamine on lastevastase vägivalla vorm, mis ei ole enam ühiskondlikult vastuvõetav ega õiguslikult lubatav. Kui keeld on paigas, siis on ühiskonnad ja riigid kohustatud investeerima selle tõhusasse rakendamisse. Riigid üle maailma seisavad selle väljakutsega silmitsi ning laste kehalise karistamise keelustamise eesmärk on nüüdseks kindlalt sees nii riiklikes kui ka piirkondlikes tegevuskavades.

Läänemere piirkond on laste jaoks pea „kehaline karistaminevaba tsoon“, sest 10 11-st selle piirkonna riigist on keelustanud kehalise karistamise igasuguses olukorras. Rootsi oli esimene riik maailmas, mis kehtestas seadusliku keelu aastal 1979; järgnesid Soome (1983), Norra (1987), Taani (1997), Läti (1998), Saksamaa (2000), Island (2003), Poola (2010), Eesti (2015) ja Leedu (2017). Vene Föderatsioonis ei ole seaduslikku keeldu veel sisse viidud.

Läänemere piirkond on mitmekesine. Kui teatud riikidel selles piirkonnas on seadusliku keelu rakendamisel pea 40-aastane kogemus, siis teised on alles alustamas teekonda, tagamaks vägivallatu lapsepõlv. Programm „Vägivallatu lapsepõlv“ põhineb piirkonnas muutusi läbiviijate suurepärasel pühendumusel ja eestvedamisel. Need isikud on poliitikud, riigiteenistujad, teenuseosutajad, praktikud, teadlased, eestvedajad, meedia ja kodanikud, sealhulgas lapsed, noored ja lapsevanemad.

Läänemere piirkonna arengutest järeldub, et hoiakuid ja käitumisi on võimalik muuta ning et ühiskonnakorraldus saab kujundada positiivset ja vägivallatut lastekasvatamist soosivaks. Riiklike keeldude jõustudes on üha enam lapsevanemaid lakanud lastekasvatuses kasutamast kehalist karistamist. Vaatamata saavutatud edusammudele kogevad liigagi paljud lapsed jätkuvalt füüsilist ja vaimset vägivalda või alandavat ja sobimatut kohtlemist.

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ eesmärk on edendada laste kehalise karistamise keelu täieulatuslikku rakendamist Läänemere piirkonnas läbi koostöölise, paljusid sidusrühmi hõlmava planeerimise ja tegevuse. Tööprogrammi juhib Läänemeremaade Nõukogu sekretariaat ning kaasrahastajaks on Euroopa Komisjon. Projekti toetavad viis riiklikku partnerit Läänemere piirkonna ministereid ja riiklikest institutsioonidest: Eesti Sotsiaalministeerium; Soome Sotsiaal- ja tervishoiuministeerium; Läti Hoolekandeministeerium; Poola laste õiguste ombudsman; Rootsi Tervishoiu- ja sotsiaalministeerium. The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus) on programmi rahvusvaheline partner.

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ raames on välja töötatud juhendaruannete komplekt ja lapsevanematele, lastele, praktikutele, eesseisjatele ja poliitikakujundajatele mõeldud kampaania. Igas aruandes keskendutakse konkreetsele teemale; on olemas sammsammulised juhised, koduses olukorras keelu rakendamise juhendõõrid, positiivset lastekasvatust puudutav ja teadlikkuse suurendamise kampaaniad, osutatakse teenuseid ja jälgitakse edusamme. Lisaks suurendatakse kampaaniaga teadlikkust kehalise karistamise kahjulikust mõjust ning sellest, kui oluline on laste jaoks, et on olemas usaldatavad täiskasvanud, kelle poole pöörduda. Aruannete ja kampaaniatega pakutakse inspiratsiooni ning antakse juhendstandardid ja praktilised vahendid, et ühiskondi muuta ja teha vägivallatust lapsepõlvest tegelikkus. Kuigi aruanded põhinevad Läänemere piirkonna kogemusel, antakse neis edasi peamised põhimõtted ja tuuakse esile parimad praktikad, mis on olulised mitte ainult piirkonna 11-s riigis, vaid kogu Euroopas ja kaugemalgi.

Lisateave aruannete ja kampaaniate kohta on saadaval aadressil www.childrenatrisk.eu/nonviolence

01

sissejuhatatus ja peamised põhimõtted

ÜRO lapse õiguste konventsiooni vastuvõtmine 1989. aastal juhatas sisse uue üksmeelse kokkuleppe, et lastel kui inimestel on olemas kõik õigused ning valitsustel kui kohusekandjail lasub vastutus tagada, et laste õigused realiseeruvad.

Nimetatud konventsioon on nüüd kõige laiaulatuslikumalt ja kiiremini ratifitseeritav inimõiguste kokkulepe maailmas,¹ mis näitab konventsiooniga liitunud riikide pühendumust muuta suhtumist lastesse üle maailma ning võimestada ja kaitsta lapsi.

Konventsiooni artiklis 19.1 nõutakse, et valitsused „kaitsevad lapsi füüsilise ja vaimse vägivalla kõikide vormide eest, kahjustamise ja kuritarvitamise, hooletusse jätmise või hooletu kohtlemise, väärkohtlemise või ärakasutamise, sealhulgas seksuaalse kuritarvitamise eest lapsevanema(te), seadusliku/seaduslike eestkostja(te) või muu lapse eest hoolt kandva isiku hoole all.“² Laste vägivaldse karistamise lõpetamine kõikides olukordades on elutähtis strateegia liikumises, mille eesmärk on lõpetada lastevastase vägivalla kõik vormid.

Kehalise karistamise keelustamine seaduse tasemel on oluline alus sellise karistamise kasutamise vähendamiseks, kuid ainuüksi sellest ei piisa laste vägivallast vabastamiseks. Keeldu tuleb tõhusalt rakendada, sealhulgas kasutada tervele ühiskonnale suunatud meetmeid eesmärgiga muuta lastekasvatuses vägivalla kasutamist puudutavaid sotsiaalseid norme ja hoiakuid. Kuigi kehalise karistamise seadusliku keelu tegelikkuseks muutmine võtab aega ja nõuab investeringuid, näitavad kogemused, et see on siiski võimalik.

Käesolevad sammsammulised juhised põhinevad ÜRO lapse õiguste konventsioonil ja konventsiooni üldistel märkustel, mille andis välja ÜRO lapse õiguste komitee. Juhistes selgitatakse, kuidas asjakohaseid meetmeid praktikas rakendada seadusreformist teadlikkuse tõstmiseni, käsitledes sealhulgas kavandamist, haridust, väljaõpet ja suutlikkuse suurendamist nii professionaalide kui ka kodanikuühiskonna liikmete hulgas.

¹ Lisateave on saadaval aadressil https://www.unicef.org/crc/index_30229.html

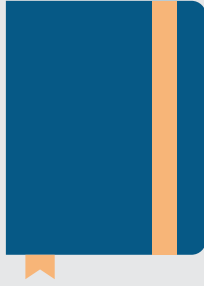
² Konventsiooni koopia on saadaval aadressil https://downloads.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2010/05/UNCRC_united_nations_convention_on_the_rights_of_the_child.pdf?_ga=2.180006244.1945329974.1534770920-415042064.1534770920

PEAMISED PÕHIMÕTTED

Selles juhendaruandes on toodud järgmised peamised põhimõtted:

- Teame, et hoiakuid ja käitumist on võimalik muuta. Riikides, kus kehalise karistamise kasutamist on vähendatud, saavutati ühiskondlik muutus, kombineerides seadusreformi, sotsiaalpoliitilisi arenguid ja edasiarenevat arusaama lastest kui õiguste omajatest. Poliitiline toetus, selge seadusandlus ja riiklikud tegevusplaanid on olulised tööriistad, muutmaks kehalise karistamise keeld lastele rakenduvaks tegelikkuseks. Riiklikud tegevusplaanid ja strateegiad toimivad paremini, kui rollid ja vastutusosalad on selged ning tegevusi rahastatakse kohalikul ja riiklikul tasemel.
- Seadusreformi peamine eesmärk on väljendada sõnaselgelt, et ükskõik milline kehalise karistamise vorm on vastuvõetamatu ning et seadus kaitseb lapsi väärkohtlemise eest niisamuti nagu täiskasvanuidki ja rakendub lapse parimates huvides. Keelu peamine eesmärk on lapsevanemaid, hooldajaid ja teisi isikuid harida ja toetada, mitte neid kriminaalvastutusele võtta. Tõhusa seadusreformiga kaasneb selge tegevusplaan, sealhulgas sammud, mille abil suurendada teadlikkust seadusest.
- Kõikidel otseselt või kaudselt lastega töötavatel professionaalidel on vaja väljaõpet ja suutlikkuse suurendamist, mõistmaks kehalise karistamise keelu ennetavat eesmärki ja seda, kuidas keeldu rakendada lapsi parimal viisil toetades. Sellised professionaalid on poliitikakujundajad, sotsiaaltöötajad, õpetajad, õiguskaitsetöötajad, meditsiini- ja tervishoiutöötajad ning teised lastega tegelejad.
- Kehalist karistamist keelustava seaduse tõhus rakendamine nõuab nähtavat, sektoriülest koordineerimist, tagamaks, et hariduslikud ja ennetavad meetmed asetatakse esikohale ja viiakse ellu ning et neid tutvustatakse laialdaselt. Hea koordineatsioon, jälgimine ja hindamine valitsuse, valitsustevahelisel ja kodanikuühiskonna tasemel tagab seaduse tõhusa rakendamise.
- Tõhusaks rakendamiseks on vaja lastele, lapsevanematele ja teistele hooldajatele, perekondadele, kogukondadele ja kodanikuühiskonnale suunatud riiklike ja kohalike valitsuste kooskõlastatud tegevust teenuseosutajatelt ja institutsioonidelt. Kodanikuühiskond hõlmab heategevusel põhinevaid teenuseid, akadeemilisi ringkondi, meediat, usulisi rühmitusi ja muid organisatsioone. Kehalist karistamist keelustava seaduse rakendamine nõuab keskkonda, kus nimetatud rühmad saavad tegutseda tõhusamalt, et toetada rakendamist ühiskonda läbivalt.³
- On vaja järjepidevat ja kõrgtasemelist teabevahetust, et mitmesugused sihtrühmad mõistaks ja toetaks kehalise karistamise keeldu ning saaks aru laste õigusest olla vaba igasugusest vägivallast. Edasiantav peamised põhimõtted hõlmavad arusaama, et kehaline karistamine on vastuvõetamatu ja lapsele kahjulik ning et vägivaldlatu lapsepõlv järgides positiivse vanemluse meetodeid tuleb kasuks nii lastele kui lapsevanematele kui ka ühiskonnale üldiselt.

³ Lapse õiguste komitee, 'General Comment No. 5 (2003): General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child' (Üldmärkus nr. 5 (2003): lapse õiguste konventsiooni üldised rakendusmeetmed), lõige 56

02

ülemaailmne perspektiiv ja saadud õppetunnid

Teame, et hoiakuid ja käitumist on võimalik muuta. Riikides, kus kehalise karistamise kasutamist on vähendatud, saavutati ühiskondlik muutus, kombineerides seadusreformi, sotsiaalpoliitilisi arenguid ja edasiarenevat arusaama lastest kui õiguste omajatest. Poliitiline toetus, selge seadusandlus ja riiklikud tegevusplaanid on olulised tööriistad, muutmaks kehalise karistamise keeld lastele rakenduvaks tegelikkuseks. Riiklikud tegevusplaanid ja strateegiad toimivad paremini, kui rollid ja vastutusala on selged ning tegevusi rahastatakse kohalikul ja riiklikul tasemel.

2.1 MIKS KEELUSTADA KEHALINE KARISTAMINE?

Kehalise karistamise kasutamine rikub lapse õigust tema inimväärikuse ja füüsilise puutumuse austamisele, samuti õigust tervisele, arengule, haridusele ja vabadusele piinamisest ja muust julmast, ebainimlikust või alandavast kohtlemisest või karistusest.

Riikides, kus täiskasvanute kehaline karistamine ja väärkohtlemine on keelustatud, rikub laste kehalise karistamise lubatavus lapse õigust mitte saada seaduse ees ebavõrdse kohtlemise osaliseks oma vanusest tulenevalt. Seadustega, millega lubatakse laste väärkohtlemist, samal ajal täiskasvanuid selle eest kaitstes, toetatakse laste madalat ühiskondlikku staatust ja tugevdatakse arusaama lastest kui omandist, mitte aga indiviididest, kellel on täiemahulised õigused. Kehalise karistamise lubamisega õõnestatakse ka lastekaitset, kuna tugevdatakse arusaama, et teatud piirini on lastevastane vägivald vastuvõetav.

ÜRO lapse õiguste konventsiooniga tehakse kõikidele riikidele absoluutselt selgeks, et lapse õiguste konventsioon nõuab kehalise karistamise täielikku

keelustamist igasuguses olukorras, sealhulgas kodus, ning asjaomase keelu tõhusat rakendamist. Teised ÜRO ja regionaalsed inimõiguste leppe järelvalvet teostavad asutused toetavad seda kehalise karistamise keelustamise ja kaotamise initsiatiivi ning teemat käsitletakse sageli universaalse perioodilise läbivaatamismehhanismi raames.⁴

Kehaline karistamine on seni levinuim vägivaldavorm, mida lapsed kõigis maailma piirkondades kogevad. Halvimatel juhtudel võib see viia tõsiste vigastuste ja isegi surmani, kuid järjest enamad teadusuuringud seostavad ka kergemad vormid, näiteks laksu andmine, mitmete negatiivsete tagajärgedega laste tervisele ja käitumisele; nii mõnedki neist tagajärgedest võivad mõjuda täiskasvanueani välja. Lisaks otsesele füüsilisele kahjule seostatakse kehalist karistamist halvema vaimse tervise, ajuarengu ja haridustulemustega, suurenenud agressiivsuse ja antisotsiaalse käitumisega, samuti kahjustatud perekondlike suhetega.⁵ See võib viia ka vägivalda suurema heakskiitmise ja kasutamiseni hilisemas elus. Eriti on seda seostatud suurema riskiga kogeda intiimpartnerite vahelist vägivalda kas ohvri või toimepanijana.⁶

⁴ Universaalne perioodiline läbivaatamismehhanism (Universal Periodic Review) on vastastikuse hindamise süsteem, kus iga viie aasta tagant teised ÜRO liikmesriigid uurivad riike seoses üldiste inimõiguste alaste andmetega. Riigid annavad kontrollitavale riigile soovitusi ning igale saadud soovitusel tuleb vastata.

⁵ Gershoff, E. T., "Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review" (Vanemate kasutatav kehaline karistamine ja sellega seonduv lapse käitumine ja kogemus: metaanalüütiline ja teoreetiline ülevaade), *Psychological Bulletin* 2002 (128(4)), 539-579; and Gershoff, E. T., Grogan-Kaylor, A., "Spanking and Child Outcomes: Old Controversies and New Meta-Analyses" (Laksu andmine ja tulemused lapsel: vanad vastuolud ja uus metaanalüüs), *Journal of Family Psychology* 2016 (30(4)), 453-469.

⁶ Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus), *Corporal punishment of children: review of research*

Seega on kehalise karistamise lõpetamine hädavajalik, et vähendada üleüldist vägivallatset meie ühiskondades. Jätkusutliku arengu tegevuskava „Rahu, õiglus ja tugevad institutsioonid“ 16. eesmärgi raames on kõik riigid kohustunud kaotama kõik lastevastase vägivalla vormid aastaks 2030 (sihtmärk 16.2).⁷ Ühe selle sihtmärgiga seotud näitajana mõõdetakse selliste laste osakaalu, kes kogeavad kehalist karistamist hooldajate poolt (näitaja 16.2.1). Välja on töötatud kõikehõlmav strateegiatepakett nimega INSPIRE, mis annab raamistiku, mille abil riigid saavad lõpetada lastevastase vägivalla. INSPIRE pakett rõhutab vajadust seaduste järgi, millega keelustatakse laste kehaline karistamine vanemate, õpetajate ja muude hooldajate poolt.⁸

Kehalise karistamise seadusega keelustamine on hädavajalik alus kehalise karistamise kasutamise vähendamiseks, kuid seadusreform peab olema rakendatud tõhusalt, sealhulgas selliste ühiskonda läbivate meetmete abil, mis on suunatud lastekasvatases vägivalla kasutamisega seotud ühiskonnainormide ja hoiakute muutmisele. Tõendid positiivsete muutuste kohta hoiakutes ja praktikates laste distsiplineerimisel ja harimisel pärast kehalise karistamise keelustamist on tugevad,⁹ kuid käitumise muutmise protsess võtab aega. Kui aastaks 2030 soovitakse vähendada vägivaldse karistamise levimust, siis peavad riigid, mis ei ole veel saavutanud täielikku seadusekeeldu, viima esimese sammuna läbi riikliku seadusreformi (näitaja 16.2.1).

2.2 ÜLEMAAILMSED EDUSAMMUD

Ajast, mil Rootsist sai esimene riik, kus 1979. aastal kehtestati seaduskeeld igasugusele laste kehalisele karistamisele, on ülemaailmsed edusammud asjakohase keelustamise suunas kiirenenud, seda eriti viimastel aastatel. Aastast 2006, mil ÜRO maailmaraportis lastevastase vägivalla kohta soovitati kiireloomuline keelustamine, on igasuguse kehalise karistamise keelustanud riikide arv enam kui kolmekordistunud. Enam kui veerand kõikidest ÜRO liikmesriikidest on keelustanud kehalise karistamise igasuguses olukorras, sealhulgas kodus. Veel paljud riigid on väljendanud kindlat kavatsust seda teha ning on teinud edusamme kehalise karistamise keelustamiseks koduvälistes olukordades, näiteks koolis.

Riigid, kus suhtutakse kehalise karistamise keelustamisse kõhklevalt, väidavad, et veel on „liiga vara“ ning et keelustamisega tuleks oodata seni, kuni avalikkus on muutuseks valmis. Siiski tuleb meeles pidada, et kaitset igasuguste vägivallavormide eest on

juba tunnustatud kui iga lapse põhiõigust ja küsimust, kas avalik arvamus on selle poolt või mitte, ei tohiks kasutada ettekäändena selle õiguse realiseerimise edasilükkamisel. Lisaks näitab paljude riikide kogemus, et avaliku arvamise nihe kehalise karistamise keelu kasuks sageli järgneb, mitte ei eelne keelu kehtestamisele, mis iseenesest võib viia vägivallatute kasvatusmeetodite eeliste üleriigilise tunnustamiseni.

Vahetevahel väidetakse, et vägivaldlaste lastekasvatamisega seotud muutus saab toimuda ka ilma keeluta. Siiski on raske lapsevanemaid veenda, et nad ei tohi kehalist karistamist kasutada, kui see on jätkuvalt seaduslik. Kui kehaline karistamine on põlvkondade kaupa sügavuti juurdunud praktika, siis on hädavajalik, et seadus pakuks selgust ja näitaks igasuguse kahtluseta ja eranditult, et kehaline karistamine ei ole enam vastuvõetav.

Paljudes riikides ja ühiskondades on probleemsed ka mitmed laste õigused ja lastekaitsega seotud küsimused, sealhulgas lapstööjõu kasutamine ja lastevastane seksuaalvägivald, kuid selliste probleemide esinemine ei ole põhjus kehalise karistamise keelustamise edasilükkamiseks. Pigem aitab seaduse reformimise protsess, mille käigus lastele tagatakse samasugune kaitse väärkohtlemise vastu nagu täiskasvanutele, tõsta laste staatust ühiskonnas ja toetab arusaama, et lapsed on täisväärtuslikud kodanikud ja õiguste kandjad, mitte aga poolkodanikest omandid. Sellisel moel on kehalise karistamisega tegelemine alguspunktiks lapse kõikide õigustega tegelemiseks terviklikul viisil. Näiteks on mõnes riigis, kus on pärast seaduskeeldu vähenenud kehalise karistamise kasutamine, suurenenud ka täiskasvanute heakskiit laste osalemisele ja lapse arvamise austamine.

2.3 SAADUD ÕPPETUNNID

Kogu Läänemere piirkonnas on kogemustest saadud mitmed olulised õppetunnid seoses kehalise karistamise täiemahulise keelustamise saavutamise ja selle seadusekeelu rakendamisega.

2.3.1 SEADUSLIKU KEELUSTAMISE SAAVUTAMINE

- Kuna mitmetes ühiskondades aktsepteeritakse seaduse ja ühiskonna tasemel lastekasvatases teatud ulatuses kehalist karistamist, on ülitähtis, et seaduses on selgelt sätestatud, et laste mis tahes vormis või ulatuses füüsilise karistamine või ükskõik millise muu alandava või sobimatu karistamisviisi kasutamine on ebaseaduslik.
- On oluline selgitada, et keelu peamine eesmärk on

on its impact and associations (Laste kehaline karistamine: selle mõju ja sellega seonduvat puudutava teadustöö ülevaade), Working paper (Töödokument) (London: Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children (Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus), 2016); and Temple, J. R., Choi, H. J., Reuter, T., Wolfe, D., Taylor, C. A., Madigan, S., Scott, L. E., "Childhood Corporal Punishment and Future Perpetration of Physical Dating Violence" (Kehaline karistamine lapsepõlves ja füüsilise kohtinguvägivalla toimepanek tulevikus), Journal of Pediatrics (Pediaatriaajakiri) 2017, avaldatud Internetis 04.12.2017

⁷ Lisateave on saadaval aadressil <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>

⁸ World Health Organisation Inspire: 7 Strategies for ending violence against children (Maailma Terviseorganisatsioon Inspire: 7 strateegiat lastevastase vägivalla lõpetamiseks) http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/inspire/en/

⁹ See on nähtav Läänemere piirkonnas, kus mitmes riigis on läbi viidud võrdlevad uuringud enne ja pärast seadusreformi. Näiteks Rootsis langes regulaarselt lasku saavate laste arv ligikaudu 50%-lt 1970.ndatel aastatel ligikaudu ühe kolmandikuni 1980.ndatel ja mõne protsendini pärast aastat 2000.

takistada lapsevanemaid kasutamast vägivaldseid ja muid julmi või alandavaid karistusi toetades ja harides vanemaid ja hooldajaid, mitte neid kriminaalvastutusele võtta. See aitab avalikkust rahustada ja juhtida keelu rakendamist lapse parimates huvides.

- Sotsiaalpoliitilised arengud ja edasiarenev arusaam lastest kui õiguste omajatest on aidanud kaasa edukatele seadusreformi protsessidele paljudes riikides, eriti Läänemere piirkonnas.
- Seadusreformi kampaaniad võivad olla edukad, kui neid toetab meedia ja juhivad erinevad tegutsejad, sealhulgas õpilased; noorteorganisatsioonid; kogukonna- ja usupõhised organisatsioonid; valitsusvälised organisatsioonid; ombudsmanid, riiklikud inimõigustega tegelevad organisatsioonid; ministriumid ja poliitikud.
- Kehalise karistamise keelustamise eestkõnelemisel on oluline tekitada arusaama keelust, huvi keelu vastu ja toetust keelule olenemata sellest, kas algatust juhib kodanikuühiskond või poliitikakujundajad.
- Keeldu toetav tugev poliitiline üksmeel aitab keelu kehtestamisele kaasa, kuid on oluline ka järgnevat rakendusmeetmeid silmas pidades.

2.3.2 SEADUSKEELU RAKENDAMINE

- Keelu rakendamiskava on hädavajalik, tagamaks, et see lülitatakse kõikide ministriumide ja osakondade töösse. See võib olla eraldiseisev kava või osa igasuguse lastevastase vägivalga lõpetamise laiahaardelisemast kavast. Riiklikud tegevuskavad toimivad paremini, kui rollid ja vastutusosalad on selgitatud ja rahastatud kohalikul ja riiklikul tasemel.
- Rakendamiseks on vajalik kooskõlastatud tegevus - mida toetab piisav eelarve - erinevate poliitikavaldkondade üleselt, sealhulgas avalike teadlikkust suurendavate ja harivate kampaaniate kavandamine; lapsevanematele ja lastele tugiteenuste ja teabe pakkumine; professionaalide väljaõpe.
- Kestev teadlikkuse suurendamine on hädavajalik keeldu toetava üksmeele saavutamiseks ning selleks, et muuta hoiakuid ja käitumisi; seega peavad paigas olema kavad ja rahastus pikaajseteks ja korduvateks tegevusteks.
- Kampaaniad on tõhusaimad, kui need motiveerivad lapsevanemaid ja hooldajaid teabega nii kehalse karistamise ohtudest kui ka positiivse vanemluse eelistest laste terve arengu toetamisel, stressi vähendamisel ja lapse-vanema suhete tugevdamisel.
- Koostöö riigi ja mitteriiklike osalejate vahel on võtmetähtsusega seaduskeelu tõhusaks levitamiseks ja rakendamiseks. See hõlmab kodanikuühiskonda, akadeemilisi ringkondi, ombudsmane ning teisi sõltumatuid institutsioone ja meediat.
- Meedia võib mängida olulist rolli lastekaitseteemade toomisel avalikku arutellu, sealhulgas kehalse karistamise keelu ja positiivse vanemlusega seotud teave. See võib pakkuda ka avaliku arutelu platvormi, mis võib olla võimas tööriist kodanike teemasse kaasamisel.
- Teadusuuringud, analüüs ja tõendid on jätkuva rakendamise aluseks. Häid andmekogumismehhanisme nagu näiteks perioodilised tervise- või lapsohvrite uuringud, saab kasutada jälgimaks keelu ja sellega seonduvate poliitikate jätkuvat rakendamist.
- Üldised skriiningteenused on heaks võimaluseks rääkida klientidega vägivallast ja kehalisest karistamisest; need on ka abiks vägivallajuhtumite tuvastamisel ja jälgimisel.
- Selged aruandekohustused võivad soodustada ennetavat aruandlust ja kahtlustatavatest või teadaolevatest vägivallajuhtumitest teatamist, aidata kaasa varajasele tuvastamisele ja sekkumisele ning vägivalga eskaleerumise ennetamisele.
- Lastekaitseüsteemi keskseks eesmärgiks on perekonnaliikmete eraldamise ennetamine. Kui kodus tuvastatakse kehalse karistamise esinemine, siis tuleb lapse parimad huvid kindlaks teha juhtumipõhiselt, arvestades konkreetse lapsega seotud asjaolude ja olukorraga.
- Lastevastase vägivalga juhtumite varajaseks tuvastamiseks, edasisuunamiseks ja järelkontrolliks on ülioluline multidistsiplinaarne ja asutustevaheline koostöö, näiteks Barnahus'i (lastemaja) mudel.
- Perekondade spetsiifiliste vajaduste rahuldamiseks on vaja peredele suunatud tugiteenuseid ja vanemlusprogramme.
- Olukorras, kus pereliikmed on eraldatud, on teenused tõhusamad, kui nendega luuakse sihtrühmas usaldust. Usalduse saavutamiseks peab kogukonnapõhiste ja riiklike teenuste puhul olema tagatud läbipaistvus, usaldusväärsus, aruandekohustus ja erapooletus koduvägivallajuhtumite käsitlemisel ja järelkontrollis.

03

seaduse reformimine

Seadusreformi peamine eesmärk on vältida sõnaselgelt, et ükskõik milline kehalise karistamise vorm on vastuvõetamatu ning et seadus kaitseb lapsi väärkohtlemise eest niisamuti nagu täiskasvanuidki ja rakendub lapse parimates huvides. Keelu peamine eesmärk on lapsevanemaid, hooldajaid ja teisi harida ja toetada, mitte neid kriminaalvastutusele võtta. Tõhusa seadusreformiga kaasneb selge tegevusplaan, sealhulgas sammud, mille abil tõsta teadlikkust seadusest.

3.1 ÕIGUSLIK ALUS

ÜRO lapse õiguste komitee selgitas kehalise karistamise keelustamise eesmärki oma üldmärkuses nr 8. Seal on kirjas, et eesmärgiks on ennetada lastevastast vägivalda, muutes hoiakuid ja praktikaid; rõhutada laste õigust võrdsele kaitsele; tagada lastekaitsele ühemõtteline alus ning toetada positiivseid vägivaldatuid ja osalust soovivaid vanemluse vorme.¹⁰ Kehalist karistamist keelustava seadusreformi eesmärk on tagada, et lapsed on väärkohtlemise eest seadusega kaitstud samamoodi nagu täiskasvanud.

Paljud riigid on teinud edusamme, tunnistades kehtetuks seadusi, millega oli lubatud laste kehaline karistamine. Need seadused eksisteerivad sageli koos teiste seadustega, millega väidetavalt kaitstakse lapsi „vägivalla“ ja „kuritarvitamise“ eest. Täieliku keelu saavutanud riikide kogemus näitab, et lastega seotud sügavuti juurdunud traditsiooniliste hoiakute kahtluse alla seadmine nõuab kõikehõlmavat seadusreformi, millega kõrvaldatakse igasugune õigus kasutada kehalist karistamist ning mis saadab selge sõnumi, et igasugune laste kehaline karistamine ükskõik millises olukorras ei ole vastuvõetav ja on ebaseaduslik.

KEHALISE KARISTAMISE KEELUSTAMINE SAAVUTATAKSE, KUI:

- seadustes keelustatakse selgesõnaliselt – või tõlgendub see selgelt keeluna – igasugune kehaline karistamine ning muu julm ja alandav karistamine;

- kasutatav keel on selge ja ei soosi valesti tõlgendamist – seadus ei tohi jätta kahtlust selles osas, et lapsi ei tohi füüsiliselt karistada ega kohaldada neile alandavat või sobimatut karistust;
- ei ole seaduseauke, mida saavad kasutada need, kes soovivad õigustada või kaitsta laste mingis ulatuses vägivaldset karistamist;
- kõik kehalist karistamist õigustavad või lubavad seadusesätted tühistatakse nii, et väärkohtlemist puudutav kriminaalseadus kohaldub nii laste kui ka täiskasvanute vastu toimepandud väärkohtlemisele võrdselt, olenemata sellest kas rünnakut kirjeldatakse distsiplineerimise või karistamisena.

KEHALISE KARISTAMISE KEELUSTAMIST EI SAAVUTATA, KUI:

- seadused ei viita selgesõnaliselt kehalisele karistamisele – näiteks seadused, millega keelustatakse „kõik vägivallavormid“ või millega kinnitatakse lapse õigus tema „inimväärikuse ja füüsilise puutumatus austamisele“. Olles teadlik kehalise karistamise traditsioonilisest aktsepteerimisest lastekasvatuses on ebatõenäoline, et neid seadusi nähakse või tõlgendatakse igasugust kehalist karistamist keelustavatena;
- seadused keelustavad „kahju tekitava kehalise karistamise“. Need, kes usuvad, et füüsiline karistamine on kahjulik vaid teatud raskusastmest alates, võivad selliseid seadusi tõlgendada kui mitte igasuguse kehalise karistamise keeldu. Seadus peab selgelt sätestama, et kehaline karistamine on keelatud olenemata selle raskusest või sagedusest

¹⁰ Committee on the Rights of the Child, 'General Comment No. 8 (2006): The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment'.

ja hoolimata sellest, kas see põhjustas või pidi kavatselt põhjustama kahju;

- seadused piiravad, mitte ei keelusta kehalist karistamist (näiteks, muutes kehalise karistamise ebaseaduslikuks vanemate laste puhul, kuid lubades seda noorematel lastel, või keelustades löömise mingi vahendiga, kuid lubades käega löömist). Selliste niinimetatud „kompromiss-seadustega“ ei saavutata täielikku keeldu.

3.2 OLEMASOLEVA SEADUSANDLUSE ÜLEVAATAMINE

Esimene samm, tuvastamiseks, kus on vaja seadusreformi, on kehalise karistamise kasutamise hetkel kehtiva õigusliku staatuse hindamine. Seda tuleb teha kõikides keskkondades – sealhulgas kodu, kool, lastehoid, kõik asendushoolduse vormid – ja karistussüsteemis – sealhulgas kehalise karistamise kasutamine kuriteo karistusena. Seadused, mis käsitlevad lastevastase vägivalda juhtumite uurimist ja neile reageerimist – näiteks lastekaitsevaldkonnas – tuleks samuti üle vaadata, et kujundada süsteem, mis oleks proportsionaalne ja lapse parimates huvides. Sellise ülevaatamise eesmärk on tuvastada seadusesätteid, mis hetkel kehalist karistamist lubavad. Sellised seadused võivad olla:

- seadused, millega lubatakse kehalise karistamise kasutamine ja/või mis reguleerivad seda, kuidas kehalist karistamist peaks ellu viima, nt koolides või kohtu määratud karistusena;
- seadused (sealhulgas üldine õigus või pretsedendiõigus), mis pakuvad kehalise karistamise kasutamisele õiguslikku kaitset või õigustust, nagu näiteks „mõistlik korralekutsumine“, „jõu kasutamine korrektsiooni eesmärgil“, „mõõdukas korrektsioon“ jne;
- seadused, mis seda küsimust ei puuduta, nt haridust puudutav seadus, millega ei keelustata kehalist karistamist koolis.

Mõnedes riikides on valitsus andnud välja poliitilised strateegiad, juhised või ringkirjad, kus on sätestatud, et kehalist karistamist ei tohi kasutada. See on küll positiivne, kuid sellised dokumendid ei kujuta endast keeldu, mis saavutatakse parlamendi vastuvõetud, jõustatavat seaduste kaudu. Enamikes riikides on olemas väärkohtlemist puudutavad seadused, mille kohaselt on teise inimese löömine või muul viisil väärkohtlemine kuritegu. Paljudes riikides on olemas lastekaitse seadused, millega keelustatakse julmus laste vastu ning põhiseadus, mis tagab kaitse julma, ebainimliku või alandava karistuse eest.

Riiklikud põhiseadused ei vaja üldjuhul reformi, kuna siseriiklikes seadustes sisalduv keeld oleks selle põhimõttega kooskõlas. Üksikutel juhtudel on põhiseaduses kehaline karistamine lubatud – sellisel juhul on reform vajalik. Ratifitseerides rahvusvahelisi inimõigusi käsitlevaid dokumente – nagu näiteks lapse õiguste konventsioon – hõlmavad mõned riigid need lepingud siseriiklikku seadusesse nii, et need

on siseriiklike seaduste suhtes ülimuslikud. Siiski ei kujuta need kaitse kehalise karistamise kõikide vormide sõnaselget keeldu ning neid ei pruugita alati tõlgendada nii, et need kaitsevad lapsi kehalise karistamise eest lapsevanemate või muude hooldajate poolt.

Mõnedes riikides on üldises (pretsedendi)õiguses olemas lapsevanemate, õpetajate ja teiste isikute õigus kasutada „mõistlikku“ karistust (noomimine, korrektsioon jne.) ning see võib olla kinnitust leidnud seadusandluses. Siis on tegu eriregulatsiooniga nii, et väärkohtlemist puudutav seadus ei kohaldu „distsiplineerivale“ väärkohtlemisele lapsevanemate, õpetajate või teiste poolt: kehaline karistamine loetakse „mõistlikuks“. Teistes riikides seadus vaikib ning ei viita haridust ega perekonda puudutavas seadusandluses üldse kehalisele karistamisele: see ei tähenda, et kehaline karistamine oleks keelatud. Kui seadus ei sätesta selgelt, et kehaline karistamine on keelatud, siis tavaliselt see seda ei ole.

3.2.1 OLULISED KOOSTISOSAD

Seadusreformi kaks olulist koostisosa keelustamise saavutamiseks on:

- kehalise karistamise kõikide õigustuste ja lubade tühistamine,
- kehalise karistamise ning muu julma ja alandava karistuse sõnaselge keelu kehtestamine.

Kui kehalise karistamise kasutamise kõik olemasolevad load ja õigustused on seadusandlusest eemaldatud, siis kohaldub lastele väärkohtlemist puudutav kriminaalseadus. See tähendab, et igasugune väärkohtlemine, ka karistuse või „distsiplineerimise“ kontekstis on ebaseaduslik. Lapsi nagu ka täiskasvanuid kaitseb kriminaalseadus, ükskõik, kus nad asuvad ning kes on toimepanija. Siiski on selliste sätete eemaldamine vaid „vaikne“ reform, mis ei saada selget sõnumit, et kehaline karistamine ei ole enam seaduslik. Tõhus seadusreform on selge ja sõnaselge nii, et kohtud ei saa seda valesti tõlgendada. Keelustamine saavutatakse, kui igasuguse õigustava eriregulatsiooni tühistamisega kaasneb sellise sõnastuse lisamine, millest on selge, et väärkohtlemist ei saa enam õigustada kui karistust või korrektsiooni.

Kui ei ole tühistamist vajavaid õigustavaid sätteid, siis saab kehtestada uue seaduse, mis keelustab sõnaselgelt igasuguse kehalise karistamise. Ideaalis peaks seadus tunnustama laste õigusi kodus, koolis, karistussüsteemis, asendushooldusel, tööl jne. Mõned riigid on kehtestanud uue seaduse, mis keelustab igasuguse kehalise karistamise ning muu julma ja alandava karistuse ning hõlmanud sätte, millega muudetakse ja/või tühistatakse muud kehalist karistamist puudutavad seadusesätteid. Oluline on tagada, et seadusesse ei jääks auke, mida võidakse tõlgendada kui mingis olukorras kehalise karistamise lubamist.

3.2.2 ÕIGE KEELEKASUTUS

Kuna kehaline karistamine on traditsiooniliselt laialdaselt aktsepteeritud lastekasvatuses kasutatava distsiplinaarmeetmena, siis ei tajuta seda ehk kahjuliku, kuritarvitava või isegi vägivaldsena. Sel põhjusel võidakse valesti mõista seadusandlust, millega keelustatakse „vägivald“ või „ebainimlik või alandav kohtlemine“ või millega kaitstakse „füüsilist puutumatus“ või „isiklikku au ja väärikust“. Mõiste „füüsiline karistus“ kasutamist võidakse tõlgendada karistuse emotsionaalseid ja psühholoogilisi vorme mittehõlmavana. Seadus, mis kasutab väljendit „kehaline karistamine“ on sõnaselge.

„Kahju tekitava või tõenäoliselt kahju tekitava“ kehalise karistamise keelustamine on samuti eksitav, kuna viitab sellele, et on olemas kehalise karistamise vorm või ulatus, mis ei ole kahjulik. Seadused, mille eesmärk on keelustada „kehaline karistamine ning kõik muud julma ja alandava karistuse vormid“, peegeldavad lapse õiguste konventsiooni 37. artikli ja komitee üldmärkuse nr 8 sõnastust.

Harvadel juhtudel ei ole konkreetse riigi keeles olemas väljendit „kehaline karistamine“. Sellisel juhul tuleks leida viis, kuidas muuta seaduses täiesti selgeks, et vägivalda, rünnaku ja alanduse vastased sätted kohalduvad laste distsiplineerimise kontekstis. Kui definitsiooni peetakse vajalikuks, siis on kehalise karistamise selgeim määratlus toodud lapse õiguste komitee üldmärkuse nr 8 (2006) lõikes 11.¹¹

3.2.3 TÖÖ VALITSUSE JA PARLAMENDIGA¹²

Seistes kodanikuühiskonna esindaja või poliitikakujundajana seadusandluse vastuvõtmise ja rakendamise eest, on muutuse läbiviimiseks oluline luua parlamendis arusaam, huvi ja toetus.

ALGSES SUHTLUSES VÕIKS VIIDATA JÄRGNEVALE VEENVATELE ARGUMENTIDELE:

- Keelustamist pooldab ülemaailmne liikumine
- Lapse õiguste komitee soovitusel komitee lõppjärelustes riigi lapse õiguste konventsiooni järgse aruande kohta
- Kokkuvõtte kehalise karistamise praegusest seaduslikust staatusest igas olukorras¹³
- Täieliku keelu saavutamiseks vajalike reformide kokkuvõtte
- Asjakohased riiklikud teadusuuringud
- Tõendid kahju kohta, mida kehaline karistamine lapse arengule põhjustab.

TOETUSE LOOMISE SAMMUD:

- Tuvastage valitsusasutus(ed), mis vastutavad kehalist karistamist puudutava seadusandluse eest ning üks vastutav minister ja vanemametnik või mitu sellist ministrit ja vanemametnikku.
- Tuvastage partnerid – toetus võib tulla kodanikuühiskonna organisatsioonidelt või organisatsioonide liidult, meedialt, akadeemilistelt ringkondadelt või tervishoiusektorilt – valitsusele avaldatava mõju maksimeerimiseks.
- Tuvastage lapsed ja noored, keda võiks kaasata valitsusega ühendusevõtmisel ja koosolekul.
- Kirjutage vastutava(te)le ministri(te)le ja vanemametnikule/vanemametnikele, tõstatades asjakohane probleem ja taotledes kohtumist, et küsimust arutada.

Olles teinud ülaltoodud sammud, on oluline jätkata kirjade saatmist, helistamist ja kohtumise taotlemist, pidades meeles, et õiguslikud muudatused võivad endast kujutada pikka protsessi. Edasised sammud võiksid hõlmata ka järgmist:

- Tuvastage parlamendi kõige vanemad liikmed, kes toetavad keelustamist, samuti asjakohased parlamendifraktsioonid või -komisjonid (nagu näiteks parlamendi lasteküsimuste komisjon).
- Vältimaks enneaegset opositsiooni provotseerimist, arutage toetuse suurendamise strateegiaid enne, kui soodustate avatud arutelu parlamendis.
- Paluge parlamendiliikmel valitsusele esitada konkreetseid küsimused.
- Korraldage kohtumisi/järelpärimisi.
- Paluge parlamendiliikmel alustada parlamendis arutelu kehalise karistamise lõpetamise teemal.
- Olge teadlik seadusreformi võimalikest võimalustest ning mõistke seadusaktide kehtestamise protsessi.
- Olge valmis vastama keelustamisega seotud „korduma kippuvatele küsimustele“.¹⁴
- Koostage selged ja sisutihedad lühikokkuvõtted, katsetage neid keelustamise poolt olevate parlamendiliikmete peal ning tehke vajalikud muudatused.
- Töötage välja parlamendiliikmete andmebaas, sealhulgas parlamendiliikmete ja nende personali kontaktandmed, võimaldamaks lühikokkuvõtete kiiret ja tõhusat saatmist e-postiga/faksiga/käsipostiga.
- Vältige lühikokkuvõtete esitamist seadusreformi tuntud vastaliste, kes tõenäoliselt meelt ei muuda – see võib provotseerida veelgi tugevamat vastuseisu.

¹¹ Ibid.

¹² Lisateave on saadaval aadressil <http://endcorporalpunishment.org/wp-content/uploads/law-reform/Law-reform-briefing-5-2009-EN.pdf>

¹³ Lisateave on saadaval aadressil <https://endcorporalpunishment.org/global-progress/>

¹⁴ Lisateave on saadaval aadressil <https://endcorporalpunishment.org/faqs/>

04

rakendamise kavandamine

Kehalist karistamist keelustava seaduse tõhus rakendamine nõuab nähtavat, sektoriülest koordineerimist, tagamaks, et hariduslikud ja ennetavad meetmed asetatakse esikohale ja viiakse ellu ning et neid tutvustatakse laialdaselt. Hea koordinatsioon, jälgimine ja hindamine valitsuse, valitsustevahelisel ja kodanikuühiskonna tasemel tagab seaduse tõhusa rakendamise.

4.1 TÕHUSA RAKENDAMISE VÕTMEPÕHIMÕTTED

Õigustel põhinev: Tõhus rakendamine on lapsekeskne ja keskendunud laste õiguste toetamisele. Näiteks hõlmab see tagamist, et seadusreformi rakendamise kava töötatakse välja laste osalusel ja peegeldab laia ulatust kogemusi ja olukordi, millega lapsed silmitsi seisavad, sealhulgas marginaliseerumine ja ebasoodsas olukorras olek. Kava peab ka vastama väga erinevates perekonna- ja hooldusvormides elavate laste vajadustele.

Valitsuse toetatav: Tõhusa rakendamise kavu peaks toetama valitsus kõrgeimal tasemel ning kaasatud peaksid olema kõik lastega seonduva eest vastutavad asutused. Ideaalis peaksid kaasatud olema rahastamise ja eelarvetega tegelevad asutused, et tagada rakendamiseks piisavad vahendid. Ka peaks peegeldatud olema erinevate sektorite rollid ja need, muuhulgas järgnevalt loetletud, sektorid peaksid kava ka toetama: haridus; sotsiaalhoolekanne ja tervishoid; õiguskaitse; valitsusvälised ja kogukonnagrupid ja organisatsioonid, mis töötavad lastega või laste heaks, sealhulgas erasektor.

Ajaline raamistik: Tõhusa rakendamisega peaks seotud olema ka selge ajaline raamistik kõikide seadusreformiga seotud tegevuste jaoks, sealhulgas ettevalmistav faas. See hõlmaks näiteks võtmetähendusega professionaalide väljaõpet ja üldise avalikkuse teadlikkuse tõstmist seaduse eesmärgi osas, et „pinnast ette valmistada“ ja toetust koguda.

Edendus: Lõpuks peaks tõhususe eesmärgil rakendusplaane laialdaselt edendama ja levitama, hõlmates ajalist raamistikku ja mehhanisme rakendamise jälgimiseks ja sellekohaseks aruandluseks (näiteks aruanded parlamendile või ombudsmanile).

4.2 TERVIKLIKUD RIIKLIKUD TEGEVUSKAVAD

Kõikehõlmav riiklik tegevuskava on tõhusa seadusreformi läbiviimiseks ja rakendamiseks keskse tähtsusega. Sellise kava väljatöötamise esimese sammuna on vajalik hetkeolukord põhjalikult üle vaadata, uurides sealhulgas järgnevat:

- Juba võetud meetmed, sealhulgas erinevates olukordades kasutatava kehalise karistamisega võitlemiseks välja töötatud programmid ja materjalid
- Lapsi ja perekondi mõjutavate kõikide asjakohaste riiklike ja kohalike teenuste struktuurid, mida saaks kasutada, toetamaks vägivaldsest karistamisest loobumist
- Olemasolev teadustöö seoses laste vägivaldse karistamise esinemisega ja seotud hoiakutega.

Kui selline ülevaade on tehtud, siis on valitsustel võimalik alustada riikliku plaani väljatöötamist koostöös erinevate sidusrühmadega, kes saavad keelu tõhusa rakendamise nimel aidata tegevusi koordineerida. Selline kava võib olla kas eraldiseisev kava kehalise karistamise kõrvaldamiseks; hõlmatud igasuguse lastevastase vägivalda vormide kõrvaldamise riikliku kavaga; või osa laiahaardelisemast lastekaitsekavast.

NÄITED

Näiteks Soomes võeti 2010–2015 ajavahemikuks vastu riiklik tegevuskava laste kehalise karistamise vähendamiseks.¹⁵ Tugevalt ennetusele keskenduva mitmeaastase strateegilise kavana on tegevuskava olnud abiks riigiasutuste, valitsusväliste organisatsioonide ja kodanikuühiskonna partnerite samadel eesmärkidel tehtava töö koordineerimisel ning ülevaate saamisel vahendite jagamisest ja antud valdkonnas võetud meetmetest.

Riiklikud tegevuskavad peavad olema koostatud ka sobiva eelarvega, muuhulgas hindamise eesmärgil. Kõikide kogu ühiskonnas keelu rakendamiseks võetud meetmete regulaarne hindamine – sealhulgas perioodilised erinevate rahvastikurühmade uuringud – on oluline, et kohendada kampaaniaid ja programme vastavalt ühiskonna arenevatele vajadustele. Rootsisis põhineb seaduskeelu rakendamise jätkuv protsess teadusuuringutel ja keelu mõju perioodilisel hindamisel, lapsevanemalt küsitakse nende kehalise karistamisega seotud hoiakute kohta. Lapsevanemate vastused on väärtuslikud, mõistmaks nende edasiarenevaid vajadusi ning on aluseks tulevastele programmidele ja kampaaniatele.

4.3 TÕHUSA RAKENDAMISE ELEMENTID

4.3.1 KOORDINEERIMINE

Kehalise karistamise keelu tõhus rakendamine hõlmab keeluga seotu teavitamist kõikidele laste, perekondade ja rahvatervisega tegelevatele asutustele, sealhulgas kõik detsentraliseeritud või riiklikud struktuurid, et keeldu mõistetakse täielikult kõikidel valitsustasanditel.

Keelu rakendamise koordineerimisel arvestatakse kõikide selliste lastele ja/või perekondadele osutatavate teenustega, mis antakse lepingute alusel üle välistele teenuseosutajatele või valitsusvälistele organisatsioonidele nii, et ka nemad mõistaksid oma kohustust keelu rakendada. Sellise lähenemisega tunnustatakse asjaolu, et kuigi era- ja valitsusvälised sektorid võivad teatud teenuseid osutada, jääb laste kaitsmise ja laste õiguste realiseerimise eest lõplikult vastutama valitsus.

4.3.2 RAKENDAMISE JÄRELVALVE JA HINDAMINE

Tõhus rakendamine peaks hõlmama järelvalvet, tagamaks, et keeld toob kaasa soovitud muutuse ühiskonnas ja ühiskondlikes normides, tagades nii laste parema kaitse. See toimib kõige paremini, kui on kavandamisprotsessi kaasatud varakult ja hõlmab alljärgnevat:

JÄRELVALVESTRUKTUURID JA VAHENDID:

- lapse õiguste mõju hindamine ja mõju hindamise vahendid seadusreformi kavandamiseks ja selle mõju hindamiseks;
- järelvalvemehhanism, näiteks regulaarne aruandlus parlamendile, ja selliste asutuste nagu riiklike inimõiguste institutsioonide ja ombudsmani täiemahulise kasutamine järelvalveprotsessis.

TEADUSTÖÖ JA ANDMED:

- Selliste näitajate ja andmeallikate tuvastamine, mida saab eristada seadusreformi mõju jälgimiseks, sealhulgas seoses ebasoodsas olukorras olevate ja tõrjutud lastega. Tuleks koguda andmeid raporteeritud juhtumite kohta, kuid samuti on vajalik koguda andmeid, mille abil jälgida muutuvaid hoiakuid kehalise karistamise suhtes ning tagasisidet lastelt ja nende perekondadelt tugiteenustega seotud kogemuse kohta.
- Ideaalis tuleks algandmeid koguda enne seadusandluse vastuvõtmist nii, et kui reform on käima läinud, saab hinnata edasiminekut algandmetega võrreldes.
- Reformi tulemusel võib suureneda menetletavate või edasisuunatud juhtumite arv. Seda peaks ette nägema ja vaatlama kui edunäitajat, sest see näitab seda, et lastevastase vägivalda juhtumeid tuvastatakse ja neist teatatakse järjest rohkem.

4.3.3 LASTEKESKSED EELARVED

ÜRO lapse õiguste konventsioonis nõutakse, et valitsused annaksid „suurimad [...] olemasolevad vahendid“ laste õiguste kaitseks ning tagamaks, et lastele eraldatud riiklike eelarvete osakaal on tehtud selgeks ja avalikuks.¹⁶ Nii on kehalise karistamise keelu rakendamise strateegia piisav rahastamine oluline samm seadusreformi tõhustamisel.

4.3.4 SUUTLIKKUSE JA TEADLIKKUSE

SUURENDAMINE

Kehalise karistamise keelustamise seadusreformi peamine eesmärk on kehalise karistamise ennetamine sellega seotud hoiakute muutmise ja vägivaldse karistamise mittevastuvõetava iseloomu tutvustamise kaudu. Seetõttu on riiklik väljaõppe-, suutlikkuse ja teadlikkuse suurendamise programm ülioluline samm keelu täiemahulise rakendamise tagamisel. Neid aspekte käsitletakse üksikasjalikumalt käesoleva aruande 5. peatükis.

¹⁵ Don't Hit the Child, National Action Plan to Reduce Corporal Punishment of Children (2010–2015) (Ära löö last, riiklik tegevuskava laste kehalise karistamise vähendamiseks (2010–2015) Ministry for Social Affairs and Health (Sotsiaal- ja tervishoiuministeerium), 2011

¹⁶ Lapse õiguste konventsiooni artikkel 4 on saadaval aadressil https://downloads.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2010/05/UNCRC_united_nations_convention_on_the_rights_of_the_child.pdf?_ga=2.180006244.1945329974.1534770920.415042064.1534770920

05

väljaõpe ja suutlikkuse suurendamine

Kõikidel otseselt või kaudselt lastega töötavatel professionaalidel on vaja väljaõpet ja suutlikkuse suurendamist, mõistmaks kehalise karistamise keelu ennetavat eesmärki ja seda, kuidas keeldu rakendada lapsi parimal viisil toetades. Sellised professionaalid on poliitikakujundajaid, sotsiaaltöötajaid, õpetajaid, õiguskaitsetöötajaid, meditsiini- ja tervishoiutöötajad ning teised lastega tegelejad.

5.1 JUHENDAMINE JA VÄLJAÕPE

Suutlikkuse suurendamise ja väljaõppeprogrammide pakkumine neile, kes töötavad laste ja perekondadega või laste ja perekondade nimel aitab suurendada suutlikkust toetada kehalise karistamise keeldu. Selliste programmidega käsitletakse seaduse otstarvet ja eesmärki ehk seda, kuidas seadust peaks rakendama lapse parimates huvides ning seda, kuidas professionaalid saavad vajadusel märgata ja sekkuda. Samuti on ülitähtis, et lai ring professionaale - eriti vanemaid toetavaid professionaale - mõistaks selgelt vägivaldse karistuse alternatiive, oskaks neid lapsevanematele ja hooldajatele selgitada ning kasutuse eest tõhusalt seista.

Algatuseks peaks väljaõpe tagama, et kõik laste ja perekondadega või laste ja perekondade nimel töötavad professionaalid mõistavad alljärgnevat:

- ÜRO lapse õiguste konventsioonis sisalduvad põhimõtted ja nende praktiline tähendus lapsele kui õiguste kandjale;
- Kehalise karistamise määratlus ja kehalise karistamise, sh. nn. „kerge“ karistuse, kasutamisega tekitatud kahju.

Lisaks peaksid väljaõppe- ja suutlikkuse suurendamise meetmed olema kohandatud konkreetsete professionaalide sihtrühmade – näiteks hooldajad, õpetajad ja lapsevanematega töötavad professionaalid, politsei ja juriidilised kutsealad, haridusalal tegutsevad professionaalid – vajadustele vastavaks.

5.1.1 HOOLDAJAD, ÕPETAJAD JA LAPSEVANEMATEGA TÖÖTAVAD PROFESSIONAALID

Lastega töötavatele hooldajatele ja õpetajatele, lapsevanemaid ja tulevasi vanemaid toetavaid teenuseid pakkuvatele professionaalidele nagu sotsiaaltöötajad, ämmaemandad ja tervisenõustajad suunatud väljaõpe ja suutlikkuse suurendamine peaks tagama, et igaüks neist mõistaks alljärgnevat:

- vägivallatu suhte aluseks olevad põhimõtted ja heade suhete ja positiivse kasvatuse positiivne mõju lapse arengule;
- positiivse kasvatuse meetodid – käepärast olgu näidismaterjalid ja -lähened ning olge valmis nimetatuid mitte ainult ise kasutama vaid ka teisi nende kasutamisel toetama;
- vägivallamärkide äratundmine, varajasele sekkumisele suunamise õige aeg, tugi- või lastekaitseüsteem, vanemate/hooldajatega suhtlemine nendes tingimustes, näiteks suhtlemine ja emotsionaalsed oskused, usalduse loomine.

5.1.2 POLITSEI JA JURIIDILISED KUTSEALAD

Korraldajates ja juriidilistel kutsealadel tegutsevate professionaalide väljaõpe ja suutlikkuse suurendamine peaks tagama, et igaüks neist mõistaks alljärgnevat:

- lapse parimate huvide roll keelu rakendamisega seotud otsuste langetamisel, oskused langetada otsuseid iga konkreetse juhtumi puhul olenevalt

asjaoludest ja asjasse puutuva lapse vajadustest;

- de minimis põhimõte, mille kohaselt seadus ei tegele triviaalsete küsimustega – sätestatud kehalist karistamist puudutavas üldmärkuses;

5.1.3 HARIDUSALA PROFESSIONAALID

Suunatud väljaõpe ja suutlikkuse suurendamine formaalse ja mitteformaalse haridusega seotud kutsealadel töötavatele professionaalidele – näiteks koolivälised ja usupõhised programmid – samuti noortele suunatud teenused peaksid tagama ka järgmised tulemused:

- positiivsed kasvatus- ja vägivaldatud haridusmeetodid peaksid olema loomulik osa haridussüsteemist ja kõikide koolide sisekultuurist igal haridussüsteemi tasemel, kaasaarvatud alusharidus ja mitteformaalne haridus;
- koolid peaksid jälgima ja hindama vägivaldatute haridusmeetodite tõhusust ning olemas peaksid olema töökindlad süsteemid, mille abil võtta meetmeid ükskõik millises vormis kehalist karistamist kasutavate õpetajate vastu;
- hariduspraktikud peavad vägivaldatuid meetodeid mitte ainult mõistma ja kasutama, vaid lastele pakutavas hariduses peaks vägivaldatus olema kaasatud olulise põhimõttena, mida saab ühtlasi kasutada meetmetes lastevahelise vägivalda, kiusamise jne. vastu võitlemisel;
- koolid peaksid institutsionaliseerima toetusmeetmed lastele, kes väidavad, et neid karistatakse kehaliselt;
- koolid on ideaalne koht, kus läbi viia varajast sekkumist ja ennetavat tuge lapsevanematele ja hooldajatele kõigile kättesaadaval ja mittehäbimärgistaval viisil nii, et kõik lapsevanemad ja hooldajad julgeksid tuge tulla saama;
- õpetajad ja muud haridustöötajad nagu näiteks noorsootöötajad ja usulise taustaga töötajad peaksid ka saama väljaõppe, mõistmaks, kuidas vägivaldamärke ära tunda, millal suunata varajasele sekkumisele, tugiteenuseid saama või lastekaitseüsteemi ning kuidas antud olukorras lapsevanemate/hooldajatega suhelda, nt suhtlemis- ja emotsionaalsed oskused ning usalduse loomine.

5.2 RIIKLIKU JA KOHALIKU LASTEKAITSESÜSTEEMI

SIDUMINE

Keeld peaks olema täiel määral hõlmatud lastekaitse- ja kaitsemeetmete süsteemi, põhinedes väga selgetel juhistel, raamistikul ja standarditel, toetamaks neis valdkondades töötavaid professionaale kehalise karistamise juhtumitele – eriti sellistele, mis on piisavalt tõsised, et vajada kriminaaluurimist – reageerimisel. Ülaltoodu ei peaks kohalduma mitte ainult laste kaitsmisega tegelevatele isikutele nagu sotsiaaltöötajad, vaid ka isikutele, kes tegutsevad uurimise ja kohtumenetluse vallas, nt tervishoiutöötajad, politsei ja juriidiliste kutsealade professionaalid.

Lastekaitseüsteem ja kõik selles töötavad professionaalid peavad olema lapsekesksed ja otsuste tegemisel alati seadma esikohale lapse parimad huvid. Süsteem peaks andma professionaalidele ka selged lähtealused otsuste langetamiseks, et ühtegi last ei eraldataks perest muidu kui vaid viimase võimalusena; samuti peaks paigas olema selge edasisuunamise kord.

NÄITED

Läänemere piirkonnas ja muudes riikides on kehalise karistamise juhtumites rakendatud mitmeid lapsekeskseid integreeritud teenuseid ja multidistsiplinaarseid meetmeid. Edukate sekkumiste näited on Barnahus'i (lastemaja) mudel ning pere- ja lähikondlaste nõustamine. Riiklik tegevuskava on siin eriti olulise tähtsusega, kuna tegu on mehhanismiga, mille abil koordineeritakse kõiki keelu rakendamisel tegevaid osalejaid ning millega väljendatakse ka täiel määral valitsuse kohustusi seoses lastele pakutavate valitsuselt rahalist toetust saavate detsentraliseeritud, erastatud või kogukonna juhitud teenustega (vt 3. paragrahv). Eriti võib sellistele teenustele pakutav rahastamine olla kasulik mehhanism, tagamaks, et keelu rakendamise aluspõhimõtted on kindlalt paigas:

- teenused peaksid keskenduma lapse õigustele ning kõikide meetmete peamine eesmärk peab olema lapse parimate huvide tagamine;
- kogukonnajuhid, vabatahtlikud ja aktivistid peaksid mõistma kõikides olukordades kehtiva keelu eesmärki ning olema võimelised seisma alternatiivide – nagu näiteks positiivse vanemluse mudel – eest;
- teenustel peaks olema toimiv juurdepääs korrakaitseüsteemile, et vajadusel viia ellu tõhusaid edasisuunamisi.

06

koostöö sidusrühmadega

Tõhusaks rakendamiseks on vaja lastele, lapsevanematele ja teistele hooldajatele, perekondadele, kogukondadele ja kodanikuühiskonnale suunatud riiklike ja kohalike valitsuste kooskõlastatud tegevust teenuseosutajatelt ja institutsioonidelt. Kodanikuühiskond hõlmab heategevusel põhinevaid teenuseid, akadeemilisi ringkondi, meediat, usulisi rühmitusi ja muid organisatsioone.

Kehalist karistamist keelustava seaduse rakendamine nõuab keskkonda, kus nimetatud rühmad saavad tegutseda tõhusaimalt, et toetada rakendamist ühiskonda läbivald.¹⁷

6.1 LAPSEVANEMAD JA PEREKOND

Ilmselt tähtsaim keskkond kodanikuühiskonnas seoses laste kaitsmisega vägivalda eest on perekeskkond. Nii peaks kehalise karistamise ennetamisalgatused saama alguse pere kodus või muus kodus keskkonnas. Kuna asjaomase seadusandluse peamine eesmärk on ennetus, siis on oluline teha selgeks, et mitte mingisugune lastevastane vägivald, kaasaarvatud vägivald kodus, ei ole vastuvõetav ning et olemas on mitmed alternatiivsed vägivaldatud vanemlusmeetodid.

Positiivset vanemlust toetavad algatused hõlmavad väga erinevaid tegevusi, sealhulgas ennetuskampaaniad, tugiteenuste pakkumine ning üksikisikule mõeldud ja hariduslikud programmid. Selliste tegevuste üldine eesmärk on muuta norme, lapsevanemate hoiakuid ja/või käitumist ning võimaldada üleminekut karistavalt vanemluselt positiivsele vanemlusele. Programmidega pakutakse laia valikut meetodeid ja vahendeid, sealhulgas avalikud teabekampaaniad, positiivsete vanemlike oskuste õpetamine näost-näku või internetipõhiselt, ravisekkumised, sotsiaalse võrgustiku loomine, pereõe sekkumine ja koduviisidid.

Perekonnale pakutav tugi peaks tagama, et kehalise karistamise keelustamine aitab eelkõige sellist karistamist ennetada ja annab pereliikmetele teadmisi positiivse vanemluse eelistest ning kahjust, mis põhjustatakse lastele nende vastu toime pandud ükskõik milliste vägivallavormidega. Perekeskkonnas kohaldatavad sekkumised peavad vastama mitmesuguste võimalike kodukeskkondade vajadustele, milles laps võib elada, sealhulgas kasuperekonnas või asenduskodus hooldamine, mitteformaalne eestkostete ja laiendatud perekonnad. Igasugune sellistes tingimustes antud tugi peaks kaasa aitama mitte ainult kehalise karistamise lõpetamisele, vaid parandama hooldamise üldist taset ning tagama lapse arenguvajaduste täitmise.

Positiivse vanemluse programmid kehalise karistamise kaotamiseks perekeskkonnas on tõhusamad, kui need:

- keskenduvad varajasele sekkumisele ja vägivalda ennetamisele;
- on lapse- ja lapse õiguste kesksed;
- põhinevad teadusuuringutel ja tõenditel;
- on kaasavad ja hästi kättesaadavad, need on mittehäbimärgistavad ja kohaliku iseloomuga;
- hõlmavad mitmeid osalisi ning pakuvad perekonnale ekspertteadmisi ja tuge, mida nad vajavad, just siis, kui nad seda vajavad.

¹⁷ Lapse õiguste komitee, 'General Comment No. 5 (2003): General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child' (üldmärkus nr. 5 (2003): lapse õiguste konventsiooni rakendamise üldmeetmed), lõige 56

Et kõige paremini lapsevanemate ja hooldajate vajadusi täita, hõlmavad rakendamismudelid kõigile avatud „universaalseid“ programme; „selektiivseid“ mudeleid, millel on kindel sihtrühm; ja „näidustatud“ mudeleid, kus isikud suunatakse teatud konkreetsetele koolitustele või toetavale teenusele vägivallariskist tulenevalt.

6.2 LAPSED

ÜRO lapse õiguste konventsiooni artiklis 12 on sätestatud lapse õigus avaldada arvamust. Artiklis antakse lastele õigus väljendada oma vaateid ning sellele, et nende vaateid hinnatakse vastavalt nende vanusele ja küpsusele kõigis neid puudutavates küsimustes. Artiklit 12 loetakse konventsiooni üheks juhtpõhimõtteks, mis on kõigi teiste õiguste tõlgendamisel ja kasutamisel põhjaneva tähendusega. Sättega tunnustatakse asjaolu, et laps on oma elu ja kogemuste alal asjatundja ning see kehtib nii sotsiaalpoliitilise osaluse kui ka last puudutava kohtu- ja haldusmenetluse osas. Viimatinimetatu nõuab lapsega arvestavat suhtlust ja küsitlemist, sealhulgas lapsesõbraliku keskkonna tagamist. Mis puudutab sotsiaalpoliitilist osalust, siis võivad lapsed väärtuslikult panustada teenuste kujundamisse ja koduvägivalla juhtudel kohaldatavasse reageeringusse. Laste sellisel viisil kaasamise protsess tuleb hoolikalt ette valmistada, nii tagamaks kaitsekohustuste täitmise kui valimaks parimad meetodid erinevates vanuses, erineva küpsuse astme ja erineva väljendusvõimekusega laste jaoks. Võimalikud valikud on näitlemise, kunsti, maali, lühifilmide loomise ja digitaalse jutuvestmise kasutamine.

NÄIDE

(noored kõnelejad) nimelise meetodiga, mille raames viib ta ¹⁸ (noored kõnelejad) nimelise meetodiga, mille raames viib ta lastega erinevates keskkondades läbi vestlusi ja grupiarutelusid, teemaks ka vägivald. Lasteombudsman on koostöös lastega ka välja töötanud lastesõbraliku veebilehe Koll på Soc'¹⁹, kust saab lastesõbralikku teavet laste õiguste, sotsiaaltalitusega ühenduse võtmise võimaluste ning sotsiaaltalituse rolli ja asjakohaste seaduste, sealhulgas kehalise karistamise seaduskeeld, kohta.

LÄÄNEMERE PIIRKONNA LASTE JA NOORTE SOOVIKUSED:²⁰

- Lapsed soovivad paremat juurdepääsu kvaliteetsele teabele vägivalla ennetamise kohta, oma õiguste ja vajadusel abisaamise võimaluste kohta. Sellel eesmärgil tuleks kasuks interaktiivsed veebilehed ja asjaomased asutused kooli või muude laste ajaveetmiskohtade läheduses.

- Sotsiaaltöötajad peaksid tegutsema ennetavamalt ja võtma kontakti lastega, keda nad usuvad kodus vägivaldale kogevat, et aidata lastel asjast rääkida.
- Õpilased sooviksid võimalust igal ajal sotsiaaltöötajaga anonüümselt ühendust võtta. See võiks vähendada muret ja ebakindlust, mis puudutab koduvägivalla avaldamise tagajärgi perekonnale.

6.3 KODANIKUÜHISKOND

Väga paljud kodanikuühiskonna partnerid saavad mängida positiivset rolli seaduse rakendamise toetamisel ja hoiakute muutmisel. Siiski on selliste osaliste kaasamiseks oluline, et oleks võimalik saada antud teemaga seotud väljaõpet ja suurendada suutlikkust, näiteks juhiste ja teabematerjalide ning väljaõppekursuste kaudu või teavet ja tuge pakkuvate ühenduste/võrgustike kaudu.

NÄITED MÕJUKATEST KODANIKUÜHISKONNA PARTNERITEST:

- Teenuseosutajad või professionaalsed organisatsioonid nagu õpetajate või tervishoiutöötajate kutseühingud, lapsevanemate ühendused ja laste õigustega tegelevad valitsusvälised organisatsioonid. Sellised organisatsioonid täidavad tähtsat rolli käitumise ja ühiskondlike hoiakute muutmisel läbi toetustegevuse, teadlikkuse suurendamise, väljaõppe, teenuste osutamise ja programmide pakkumise näiteks perekondadele ja noortele.
- Lastele mõeldud abiliinid võivad täita olulist rolli teabe jagamisel ning andes lastele võimaluse vägivallast teatada ja nõu saada. Paljudes riikides on lastele mõeldud abiliinid viinud läbi kampaaniaid, suurendamaks teadlikkust nii õiguse kohta saada kaitset vägivalla eest kui ka selle kohta, kust abi saab; sageli jagatakse ka statistikat ja kvalitatiivseid aruandeid.
- Usupõhised grupid, sealhulgas usujuhid, usupõhised kogukonnad ja akadeemilised institutsioonid²¹ ning diaspora ja muud kogukonnaorganisatsioonid ja -juhid võivad olla väärtuslikud partnerid suutlikkuse suurendamisel. Nad saavad oma kogukonda teavitada keskse tähtsusega teemadest, kuid pakkuda ka väljaõpet, suutlikkuse suurendamist ning tuge lastele ja perekondadele, kogukonna koolitajatele ja teenuseosutajatele (nt usupõhine päevahoid ja mitteformaalne haridus).
- Erasektor peaks olema kaasatud ka seal olemasolevate rahaliste vahendite ja nende tegevuse ulatuse tõttu. Äriühingud saavad kaasa lüüa, luues kampaaniaid, suhtluskanaleid ja -materjale ning toetades oma töötajate harimist vägivallatute vanemlusstrateegiate²² alal.

¹⁸ Lisateave on saadaval aadressil <https://www.barnombudsmannen.se/young-speakers/om-unga-direkt/>

¹⁹ Lisateave on saadaval aadressil <https://kollpasoc.se/>

²⁰ Non-Violent Childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, National Consultation in Sweden (Vägivaldlastu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Riiklik konsultatsioon Rootsis), 8–10.05.2017, lk 22–24; ja Non-Violent Childhoods: Moving on from corporal punishment in the Baltic Sea Region, Report of the National Consultation in Estonia (Vägivaldlastu lapsepõlv: liikudes kehalise karistamise juurest edasi Läänemere piirkonnas, Riiklik konsultatsioon Eestis), 15–17.11.2017

²¹ Lisateave on saadaval aadressil <http://endcorporalpunishment.org/resources/thematic-publications/handbook-for-multi-religious-gatherings-2016/>

²² Non-violent childhoods: Consultation with stakeholders in Expert Meeting (Vägivaldlastu lapsepõlv: konsultatsioon sidusrühmadega ekspertkohtumisel), Varssav, 13–14.03.2018: "Working with the corporate sector on child rights" (Laste õiguste alane koostöö korporatiivsektoriga), Henrik Holmquist; saadaval aadressil <http://www.childrenatrisk.eu/nonviolence/2018/03/14/>

- Meedia ja võtmetähtsusega avaliku elu tegelased nagu kampaaniakorraldajad, ajakirjanikud või akadeemikud saavad laialdaselt levitada teavet ja tuua tähelepanu alla tugiteenuseid, – nagu näiteks vanemlust toetavad teenused – tagamaks võimalikult laiaulatuslik juurdepääs.

teadlikkuse suurendamine

On vaja järjepidevat ja kõrgtasemelist teabevahetust, et mitmesugused sihtrühmad mõistaks ja toetaks kehalise karistamise keeldu ning saaks aru laste õigusest olla vaba igasugusest vägivallast. Edasiantavad peamised põhimõtted hõlmavad arusaama, et kehaline karistamine on vastuvõetamatu ja lapsele kahjulik ning et vägivallatu lapsepõlv positiivse vanemluse meetodeid järgides tuleb kasuks nii lastele kui lapsevanematele kui ka ühiskonnale üldiselt.

Tänapäeval on olemas järjest rohkem õiguslikke, sotsiaalseid ja teaduslikke tõendeid, toetamaks laste kehalise karistamise keelustamist pooldavaid argumente, mis näitab selgelt, et kõik lastevastase vägivalla vormid on vastuvõetamatud. Teadlikkuse suurendamisel ja teavituskampaaniatel on oluline osa laste kehalise karistamise keelustavate riiklike seaduste rakendamise tagamisel.

Kampaaniatega saab luua teadlikkust asjaomasest seaduskeelust ja tekitada sellele toetust, samuti toetada nihet kehalise karistamise kasutamisel ühiskonnas positiivsete ja vägivallatute kasvatusmeetodite mõistmisele ja kasutamisele. Kampaaniate ja teadlikkuse suurendamisega võivad olla seotud partnerid kõigil tasemetel ning paljud erinevad asutused tervishoiu-, haridus-, valitsusväliste organisatsioonide, usu- ja kogukonnasektorist – kõik need partnerid mängivad rakendamisel olulist rolli.

Kampaaniad on edukaimad, kui need on osa riiklikest strateegiatest, mis hõlmavad laia ulatusega tegevusi suurele sihtrühmale ja pikema aja vältel. Algatuste kombineerimine võib olla kõige tõhusam viis käitumiste ja hoiakute muutmiseks. Näiteks võib selline kombinatsioon hõlmata universaalset meediakampaaniat, osaluslikke lähenemisi ja teenuseosutajate poolt pakutavat teavet ning lapsevanemate koolitamist vägivallatute vanemlusstrateegiate alal.

SEADUSE JA SELLE TAGAJÄRGEDEGA SEoses TEADLIKKUSE SUURENDAMINE VÕIB HÕLMATA JÄRGNEVAT:

- laste ja täiskasvanute teavitamine lapse õigusest olla

kaitstud kehalise karistamise ning kõikide muude julmade ja alandavate karistusviiside eest,

- teabe levitamine kehalise karistamisega seotud ohtude kohta ja alternatiivide pakkumine,
- teavitamine seaduse eesmärgist (ennetus) ja selle rakendamise viisidest (parimad huvid).

7.1 KÄITUMUSLIK MUUTUS JA ÜHISKONDLIK MUUTUMINE

Käitumusliku muutuse ja ühiskondliku muutumise kommunikatsioon on veel kaks lähenemist, tegelemaks riiklike seaduste rakendamist takistavate individuaalsete praktikate ja ühiskondlike mõjutustega. Käitumuslik muutus keskendub üksikisiku teadmistele, hoiakutele ja praktikatele ning ühiskondlik muutumine keskendub kogukondadele ja laiemale ühiskonnale eesmärgiga muuta üksikisiku käitumist mõjutavaid kahjulikke kultuuripraktikaid, ühiskonnakorraldusi ja usulisi tõekspidamisi.

Teadlikkuse suurendamine on jätkuvalt kõikide käitumusliku muutuse ja ühiskondliku muutumisega seotud teavitusstrateegiate oluline osa. Näiteks inimeste teavitamine kehalise karistamise mõjust ning lapsevanemate ja laste teavitamine saadaolevatest tugiteenustest aitab luua teadlikkust ja ühiskondlikku üksmeelt seaduse ja käitumusliku muutuse toetuseks. Siiski ei taga teadlikkuse suurendamine vaid seaduse kohta automaatselt tugevat ühiskondlikku toetust ja üksikisiku pühendumust asjaomasele muutusele. Teavitustöö peaks minema kaugemale kui vaid teavitamine keelust ja sellest, kuidas seda rakendada.

Tuleks ka panna alus uue ühiskondliku üksmeele loomiseks, mille kohaselt ükskõik milline, ka kõige kergem vägivalld lapse vastu ei ole vastuvõetav.

7.2 ÕIGUSTEPÕHISED LÄHENEMISED

Kõik teadlikkuse suurendamise ja käitumise muutmise strateegiad peaksid keskenduma lapse õigustele ning hõlmama laste osalust. Praktikast tähendab see, et lapse parimate huvide põhimõtte peab kampaaniate kavandamisel, rakendamisel ja hindamisel ning vägivallatu lapsepõlve toetustegevuses olema kesksel kohal; tuleks suurendada seadusandlust rakendama kohustatud isikute suutlikkust mõista lapse õigusi; eriti tuleks tagada, et lapsed saavad piisavat teavet ja on teadlikkuse suurendamisse ja kampaaniasse aktiivselt kaasatud.

7.3 VÕTMEÄHTSUSEGA RÜHMAD

Teavitus, teadlikkuse suurendamine ja käitumise muutus peaks ideaalis jõudma kõikidesse ühiskonnasegmentidesse ning avaldama toimet konkreetsetele vajadustele, hoiakutele ja praktikatele. Ainult universaalsete lähenemiste või laiahaardeliste kampaaniatega ei pruugi olla võimalik veenda teatud kogukondi, eriti selliseid, mis võivad lapsi eriliselt ohustada. Seetõttu peaksid kampaaniad olema ka kaasavad – näiteks olles mõeldud isadele, puuetega lastele ja vähemuses olevatest etnilistest rühmadest pärit lastele.

7.4 PARTNERLUSED

Tõhusa käitumusliku muutuse ja ühiskondliku muutumise seisukohalt on tugevad ja laiaulatuslikud partnerlused ülitähtsad. Koostöös on parem tagada kaasavat teadlikkuse suurendamist ja kampaaniaid, mis jõuavad kõikide oluliste sihtrühmadeni ning kaasavad neid tõhusate ja nende erinevate vajadustega sobituvate tegevuste ja sõnumite läbi. Sellised partnerlused koguvad ka kriitilise tähtsusega järgijate hulka ja toovad esile, et erinevad rühmad ja ametid – näiteks arstid, poliitikud, usulised rühmitused, õpetajad, politsei ja kodanikuühiskond – toetavad kindlalt laste kehalise karistamise seaduskeeldu.

7.5 KAMPAANIAEETIKA

Võtmetähtsusega põhimõtted eetilise kampaania tagamisel hõlmavad osalejate õiguste austamist ja laiema ühiskonna austamist. Osalejate puhul võib nimetatud kaasata näiteks teadvat nõusolekut, isiklikku privaatsust, andmekaitset ja osalejate kaitset kahju vastu. Laiema ühiskonna või sihtrühma puhul eetilise kampaania „ei põhjusta kahju“, näiteks ei seata lapsi ohtu ega aidata kaasa lastes ja täiskasvanutes usaldamatuse tekkimisele.

7.6 PEAMISTE SÕNUMITE EDASIANDMINE

Igasuguse teavituskampaania puhul on samuti oluline tuvastada hetked, mil sihtrühmale on kergem ligi pääseda ning mil ollakse levitatavatele peamistele sõnumitele eriti vastuvõtlikud. Kehalise karistamise puhul võivad sellised võimalused tekkida seoses alljärgnevate sündmustega:

- Sünni registreerimine
- Sünnituseelsed ja -järgsed teenused
- Tervishoiuteenused ja tervishoiutöötaja kontakt lapsevanemate, tulevaste lapsevanemate ja lastega
- Astumine koolieelsesse asutusse ja kooli, kooli õppekava ja mitteformaalse hariduse kontekst
- Sotsiaal- ja hoolekandeteenused kontaktis lastega
- Baasharidus ja täiendkoolitus kõikidele lastega ja perekondadega või laste ja perekondade heaks töötavatele spetsialistidele, sealhulgas õpetajad ja hooldustöötajad
- Kodanikuühiskonna elemendid kontaktis laste ja perekondadega, sealhulgas laste ja perekondade kasutatavad religioossed/usulised rühmitused, spordiklubid, kunst, kultuuriga seotud ja muud vaba aja tegevused
- Massimeedia – reklaamstendid ja raadio/TV
- Internetiga seotud teadlikkuse suurendamine ja sotsiaalse võrgustiku loomine jne.

kokkuvõte

VÄGIVALLATU LAPSEPÕLVE SAAVUTAMISE PEAMISED MEETMED

Otsesõnaline ja selge keelustav seadus, mis kohaldub kõikides olukordades ja keskkondades, kus laps võib viibida (nt kodu, kool)

Piisavad vahendid väljaõppeks ja suutlikkuse suurendamiseks, mis hõlmab teenuseosutajaid, sealhulgas sotsiaaltöötajaid, tervishoiu-, korrakaitse- ja haridustöötajaid

Kaasnevad lastekaitseüsteemid, mille abil rakendatakse seadust tõhusalt lapse parimates huvides

Kodanikuühiskonna kaasamine, eriti lapsevanemate ja hooldajate teavitamine ja neile toe pakkumine seoses positiivse kasvatuses

Kõikehõlmav riiklik rakendus-tegevuskava, mis on lapsekeskne ja mitmesektoriline ning hõlmab järgnevat:

- Koordineerimismehhanismid
- Jälgimis- ja hindamismehhanismid
- Piisavad vahendid

Teadlikkuse suurendamise kampaaniad, edendamaks keelustamise eesmärki ning toetamaks hoiakute ja käitumise muutust seoses vägivallega lastekasvatuses

Vägivallatu lapsepõlv

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ eesmärk on edendada laste kehalise karistamise keelu täieulatuslikku rakendamist Läänemere piirkonnas läbi koostöölise, paljusid sidusrühmi hõlmava planeerimise ja tegevuse. Programmi juhib Läänemeremaade Nõukogu ning kaasrahastab Euroopa Komisjon. www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Läänemeremaade Nõukogu

1992. aastal asutatud Läänemeremaade Nõukogu (LMN) on regionaalset valitsustevahelist koostööd ja dialoogi võimaldav poliitiline foorum. LMN osalisriigid on Taani, Eesti, Soome, Saksamaa, Island, Läti, Leedu, Norra, Poola, Venemaa ja Rootsi ning Euroopa Komisjon. LMN tegutseb oma võrgustike ja ekspertrühmade kaudu. 1998. aastal alustas LMN tööd ÜRO lapse õiguste konventsiooni rakendamiseks. LMN riskilaste ekspertrühm (CBSS Expert Group on Children at Risk) suhtleb riiklike, piirkondlike ja rahvusvaheliste sidusrühmadega, et lõpetada kuritarvitamine, ärakasutamine, inimkaubandus ja kõik laste vastu suunatud vägivalda vormid. www.cbss.org

Piirkondlik algatus ja partnerlus

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ viiakse läbi partnerluses Eesti, Soome, Läti ja Rootsi ministereid ja Poola laste õiguste ombudsmaniga. Lisaks on ekspertkoosolekutel osalenud ning panustanud programmi ja juhendaruannetesse valitsusministrite, riiklike parlamentide, laste ombudsmani, akadeemiliste ringkondade ja organisatsioonide esindajad, samuti lapsed enamikest Läänemere piirkonna riikidest. Osalenud on ka eksperdid teistest Euroopa riikidest ja asutustest.

Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus

Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatuse raames tehakse koostööd valitsuste ja valitsusväliste organisatsioonidega, et saavutada ülemaailmne laste kehalise karistamise keelustamine ja kaotamine. Algatus on programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ rahvusvaheline partner. www.endcorporalpunishment.org

Juhendaruanded

Sammsammulised juhised

lapse õiguste konventsiooni rakendamiseks, et lõpetada kehalise karistamise kasutamine

Vägivallatu lapsepõlve tagamine –

juhised kehalise karistamise keelu rakendamiseks kodus keskkonnas

Vanemus vägivallatu lapsepõlve heaks –

positiivne vanemus kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks

Vägivallatu lapsepõlve toetavate ühiskondade rajamine – teadlikkuse suurendamise kampaaniad kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks

Teenuseosutajad vägivallatu lapsepõlve eestseisjatena – teenuste osutamine lastele ja vanematele kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks

Vägivallatu lapsepõlve heaks tehtud edusammude jälgimine – hoiakute ja käitumise muutuste mõõtmine kehalise karistamise kasutamise lõpetamiseks

Programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ juhib
Läänemeremaade Nõukogu partnerluses alljärgnevatega:

Sotsiaalministeerium, Eesti
Sotsiaal- ja tervishoiuministeerium, Soome
Hoolekandeministeerium, Läti
Laste õiguste ombudsman, Poola
Tervishoiu- ja sotsiaalministeerium, Rootsi
Igasuguse laste kehalise karistamise lõpetamise ülemaailmne algatus

Lisateave programmi „Vägivallatu lapsepõlv“ kohta, sealhulgas selle juhendaruanded ja kampaania on saadaval aadressil www.childrenatrisk.eu/nonviolence

Projekti kaastrahastab Euroopa Liit õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi 2014-2020 raames. See trükk peegeldab vaid selle autorite vaateid ning Euroopa Komisjoni ei saa pidada vastutavaks ühegi siinsisaldava teabe kasutuse eest.

GLOBAL INITIATIVE TO
**End All Corporal
Punishment of Children**